КИТАБХАНАШҮНАСЛЫГ

Хәлил ИСМАЈЫЛОВ
педагожи елмләр намизәди, досент

20-40-чы ИЛЛӘРДӘ АЗӘРБАЈЧАНДА КИТАБХАНА ИШИ ҮЗРӘ ИЛК МЕТОДИКИ МӘРКӘЗЛӘР

(2-чи мәгалә)

20-чи илләрин сону вә 30-чу илләрин әввәлләриндә Һәмкарлар Иттифагы китабханаларына методики рәһбәрлик ишиндә ики мүтәрәгги мејл өзүнү даһа габарыг шәкилдә көстәрирди. Биринчиси, китабханаларын охучуларла јарадычылыг әлагәләринин мөһкәмләнмәси вә ихучуларын максимум дәрәчәдә китабханаларын фәалијјәтинә чәлб едилмәси. Икинчиси, китабханаларын фәалијјәтинин нәшријјат иши илә әлагәләндирилмәси, китабхана ишинин республикада китаб нәшринә мүсбәт тә'сири.

Биринчи истигамәтдә Һәмкарлар Иттифагы китабханалары республиканын дикәр китабхана шәбәкәләринә нисбәтән даһа фәал вә сәмәрәли фәалијјәт көстәрмишдир. Буна мисал олараг һәр ил тәшкил едилән Һәмкарлар Иттифаглары китабханалары охучуларынын Үмумбакы Иттифагларарасы Конфрансларыны көстәрмәк олар ки, һәмин дөврдә, демәк олар, һеч бир китабхана шәбәкәләриндә белә конфранслар тәшкил едилмирди. 1926-1932-чи илләр әрзиндә кечирилән бу конфрансларда китабхана ишчиләри вә фәал охучулар кениш фикир мүбадиләси јолу илә фәһлә вә гуллугчулара китабхана хидмәтинин јахшылашдырылмасы јолларыны арашдырыр, ортаја чыхан чәтинликләрин арадан галдырылмасына даир биркә фәалијјәт програмлары мүәјјәнләшдирирдиләр.1 Бу бахымдан сонралар республикада кениш тәтбиг едилән бир чох мүтәрәгги иш үсуллары илк дәфә мәһз Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларынын методики мәркәзләри тәрәфиндән ирәли сүрүлмүш вә јајылмышдыр. 20-чи илләрин сонунда китабханаларда "ачыг китаб рәфи" системи тәшәббүсүнү буна мисал көстәрмәк олар. Бу тәшәббүс Азәрбајчанда илк дәфә Һәмкарлар Иттифагы китабханалары үчүн баш методики мәркәз олан АҺИШ мәдәнијјәт шө'бәсинин "Китабхана бүросу" тәрәфиндән 1929-чу ил сентјабрын 21—дә кечирилмиш хүсуси мүшавирәдә әсасландырылараг ирәли сүрүлмүш вә илк дәфә дәмирјолчуларын Һәмкарлар Иттифаглары китабханасында тәтбиг едилмәјә башланылмышдыр.2

"Китабхана бүросу"нун тәшәббүсү илә "Китабхана јүрүшләри" зәрбәчи фәһлә охучуларын конфранслары, китабханада нәшријјат планларынын мүзакирәләри, китаблар һагтында охучу мулаһизәләри, китабханаларын нәздиндә "Китаб достлары", "Китабы өјрәнәнләр" дәрнәкләринин тәшкили вә с. кими сонралар дикәр китабхана шәбәкәләринин фәалијјәтиндә кениш тәтбиг едилән бир чох мүтәрәгги иш үсуллары илк дәфә мәһз Һәмкарлар Иттифагы китабханалары методики мәркәзинин тәшәббүсү нәтичәсиндә мејдана чыхмышдыр.

Јухарыда гејд етдијимиз кими Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларын методики рәһбәрлик системиндә охучуларла јахындан әлагә јаратмаг вә онлары билаваситә китабхана ишинә чәлб етмәк ән мүһүм истигамәтләрдән бири иди. Бу мәгсәдлә 1930-чу ил февралын 27-дә Азәрбајчан Һәмкарлар Иттифаглары китабхана ишчиләринин зәрбәчи фәһлә охучуларла бирликдә нөвбәти Үмумбакы Конфрансынын тәшкили олдугча сәчијјәвидир.3

Дөврүн китабханачылыг һәјатынын мүһүм һадисә вә фактларыны, әһалијә китабхана хидмәтинин апарычы чәһәтләрини, инкишаф мејлләрини әкс етдирмәк бахымындан конфрансда мүзакирә едилән мәсәләләр һәмкарлар иттифаглары китабханаларына методики рәһбәрлик системинин реал һәјатла јахын әлагәдә олдуғуну бир даһа сүбут едир. Белә ки, конфрансда китабхана иши саһәсиндә Һәмкарлар Иттифаглары әһалинин фәалијјәт вә тәшәббүсүнү күчләндирмәк мәгсәдилә, китабхана јүрүшләрини кенишләндирмәк, охучулара хидмәт едән сәјјар мәнтәгәләрини даһа әлверишли һала салмаг, Бакы Сијаси Маариф Идарәси илә бирликдә ушаг китабханаларынын вәзијјәтини јохламаг вә онларын ишини јахшылашдырмаг, китаб фондларыны көһнәлмиш вә истифадә үчүн јарарсыз нәшрләрдән тәмизләмәк,

онлары јени актуал әдәбијјатла оператив шәкилдә комплект-
ләшдирмәк, китабханалара јени әдәбијјат алмаг үчүн ајрылан
вәсаитин башга мәгсәдләрә сәрф едилмәсинин гаршысыны ал-
маг, аз ихтисаслы фәһләләрин мүталиәсини өн плана чәкмәк
мәгсәдилә фәһлә јатагханаларында, евләр идарәләриндә, гәсә-
бәләрдә китаб верилиши мәнтәгәләри јаратмаг, наһар фасилә-
ләриндә фәһләләр арасында күтләви ишләр апармаг мәгсәдилә
фәал охучулардан ибарәт бәдии гираәтчиләр, мүсаһибәчиләр вә
мүһазирәчиләр дәстәләри јаратмаг, фәһлә вә евдар гадынларын
китабханалара чәлб едилмәси, китабхана фондларынын мүһафи-
зәсинин тәшкили, китабханачы кадрларын пешә вәрдишләри-
нин тәкмилләшдирилмәси вә с. бу кими мәсәләләр кениш мү-
закирә олунду вә мүвафиг гәрар гәбул едилди.

Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларына методики рәһбәр-
лик системинин тәшкилиндә икинчи апарычы мејл китабхана
ишинин китаб нәшрилә сых сурәтдә әлагәләндирилмәси иди.

Бу истигамәт шүбһәсиз ки, республикада китаб нәшринин
оптимал шәкилдә формалашмасына, охучуларын мүталиә мәдә-
нијјәтинин инкишафына вә еләчә дә китабхана фондларынын
даһа мәгсәдјөнлү комплектләшдирилмәсинә шәраит јарадырды.
Бу мәгсәдлә һәмкарлар Иттифаглары китабханаларынын нәз-
диндә фәалијјәт көстәрән "Китабы өјрәнәнләр" дәрнәкләринин
үзвләри республикада нәшр едилән јени әсәрләри изләјир, өјрә-
нир, дәрнәкләрдә коллектив шәкилдә мүзакирә едир вә онлар
һаггында коллектив охучу рә'јләри һазырлајыб "Труд" гәзетин-
дә, "Труд" вә "Һәмкарлар Иттифагы" журналларынын "Тәнгид
вә библиографија" бөлмәләриндә чап етдирирләр. Белә јазылар
бир тәрәфдән охучуларын мүталиәсини фәаллашдырыр, дикәр
тәрәфдән исә нәшријјатлара вә мүәллифләрә мүвафиг әсәрләр
һаггында охучу мүлаһизәләринин чатдырылмасында мүһүм васи-
тә һесаб едилирди. Мәсәлән, "Һәмкарлар Иттифагы" журналы-
нын 1928-чи ил 23-24-чү нөмрәләриндә охучу мүлаһизәләри бү-
төвлүкдә М.Казыминин һәмин ил Бакыда нәшр едилмиш "Гор-
хулу Теһран" әсәринә һәср едилмишдир.4

Бу мүлаһизәләрдә Гарашәһәр охучулары адындан Р.Чәбрајы-
лын, иншаатчы Мәммәдовун, Һүсејнзадәнин, Әфәндијевин мүла-
һизәләри дәрч едилмишдир. Бу мүлаһизәләрдә әсәрләрин мәз-
муну ачылыр, тәнгиди мүлаһизәләр сөјләнилир, нәшријјатлара
тәвсијәләр едилирди. Мәсәлән, мүлаһизәләрин бириндә инша-
атчы Әфәндијев јазырды: "Бу вахта кими түркчә шәрг һәјатын-
дан алынмыш китаблар јох кими иди. Түрк охучулары бүтүн ич-

ласларда, конфрансларда бөјлә китабларын олмамасындан ши-
кајәт едирдиләр. Сон заманлар бөјләләриндән бир нечәси чых-
мышдыр. Бу китаблардан бә'зи күтүбханалар 10-20-јә гәдәр ал-
мышдыр. Фәгәт јенә дә күтүбханада китаблары тапмаг мүмкүн
олмур. Бу китаблар һаггында онларла охучу мүһазирәләри ида-
рәмизә көндәрилмишдир. "Горхулу Теһран" вә "Хаос" китабы
һаггында јазылар үмумијјәтлә китабын мабәдини көзләјирләр.
Азәрнәшрин нәзәрини буна чәлб едирик."

Азәрбајчан Һәмкарлар Иттифаглары Шурасынын китабхана
бүросу 1928-1930-чу илләрдә 52 кениш ичлас кечирмиш вә һә-
мин ичласларда китабхана шө'бәсинин фәалијјәтининән үмдә
мәсәләләрини мүзакирә едиб мүвафиг тәдбирләрин һәјата кечи-
рилмәсини нәзәрдә тутмушдур. Мүзакирә едилән мәсәләләр
ичәрисиндә "Китабхана фондларынын мәзмунча көһнәлмиш вә
мәфкурәчә зәрәрли китаблардан тәмизләнмәси һаггында", "Ки-
табхана ишчиләринин иш нормасы һаггында", "Азәрбајчан ди-
линдә китаб каталогларынын нәшри һаггында", "Азәрбајчан ди-
линдә гијаби китабхана шураларынын тәшкили", "Азәрнәшрин
1930-чу ил үчүн нәшријјат планынын мүзакирәси", "Китабхана
јүрүшүнүн кедиши вә илк нәтичәләри", "Китабханаларда ачыг
рәф үсулунун тәтбигинин кедиши" вә с.5

"Китабхана бүросу"нун методики фәалијјәтиндә гијаби ки-
табхана курсларынын тәшкили маһијјәтчә китабхана ишчиләри-
нин ихтисасынын артырылмасы ишиндә јени форма иди. Гијаби
китабхана курсларына һәр ил 40-50 нәфәр китабханачы тәләб
едилирди. Онлар ил әрзиндә 4 дәфә топлашырдылар. Топлашан-
лар арасындакы вахтлар курсун динләјичиләри әввәлчәдән ве-
рилмиш тапшырыглары јеринә јетирир, илин ахырында исә ат-
тестасија едилирдиләр. 3. Аттестасијадан кечән курсун динләји-
чиләринә хүсуси вәсигә верилирди. 1928-1930-чу илләр әрзин-
дә 200-ә јахын китабхана ишчиси курса чәлб олунмушдур.

Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларынын комплектләшди-
рилмәсини тәкмилләшдирмәк мәгсәдилә АҺИШ китабхана бү-
росу 1929-чу илдә "Мүлаһизәли каталог" нәшринә башлады.6

Каталогун тиражы 2000 нүсхәдән чох олдуғундан о, респуб-
ликанын дикәр китабханалары тәрәфиндән дә кениш истифадә
едилмишдир. "Мүлаһизәли каталог"ун биринчи нөмрәсиндә
ашағыдакы бөлмәләр үзрә материаллар дәрч едилмишдир:

1. Охучуја;
2. Һәр бир охучу бизим каталоглар һаггында нәји билмәли-

дир;

3. Күнүн актуал мәсәләләринә даир;

4. Јени китаблар;

5. Кечмиш илләрдә чыхмыш бәдии әдәбијјатын ичмалы;

Бунлардан әлавә каталогда 28 китабын мүлаһизәли сијаһысы верилмишдир. "Мүлаһизәли каталог" китабхана ишчиләри вә кениш охучу күтләләринә республикада вә еләчә дә кечмиш Иттифагда нәшр едилмиш јени әсәрләр һаггында гијмәтли информасија верирди.

Беләликлә, 20-чи илләрдә Азәрбајчанда китабханалара методики рәһбәрлик системинин формалашмасында республика һәмкарлар Иттифаглары китабханаларынын методики мәркәз функсијасыны дашыјан АҺИШ мәдәни-маариф шө'бәсинин китабхана бүросу республикада әһалијә вә хүсусилә фәһлә охучулара китабхана хидмәтинин тәшәккүлү вә инкишафы просесинә олдугча сәмәрәли тә'сир көстәрән бир јарадычы елми-методики мәркәз кими иштирак етмиш вә бу ишдә мүһүм наилијјәтләр әлдә едә билмишдир.

20-чи илләрин сону - 30-чу илләрин әввәлләриндә Азәрбајчанда елми китабханалар шәбәкәси сүр'әтлә инкишаф етмәјә башлады. Һәлә 1923-чү илдә јаранмыш Азәрбајчаны Тәдгиг вә Тәтәббө Чәмијјәтинин базасында Азәрбајчан Мәркәзи Ичраијјә Комитәси нәздиндә Азәрбајчан Дөвләт Елми-Тәдгигат Институту, 1933-чү илдә исә ССРИ ЕА Загафгазија филиалынын Азәрбајчан бөлмәси тәшкил олунду. ССРИ ЕА Загафгазија филиалы Азәрбајчан бөлмәсинин јарадылмасы республикада елмин инкишафы тарихиндә мүһүм һадисә олду. Бунунла әлагәдар Азәрбајчан Дөвләт Елми-Тәдгигат Институтунун елми китабханасына мәркәзи елми китабхана статусу верилди вә бу да өз нөвбәсиндә китабхананын фәалијјәтиндә чидди дәјишикликләрә сәбәб олду. 1933-чү илдән башлајараг мәркәзи елми китабхана һәм Иттифаг, һәм дә харичи өлкәләрлә китаб мүбадиләсинә башлады. 30-чу илләрин әввәлләриндә китабхана АБШ, Португалија, Финландија, Инкилтәрә, Түркијә, Данимарка, Исвеч, Франса вә башга өлкәләрин 110 елми китабханасы илә мүбадилә әлагәси јаратмышдыр.7

Азәрбајанда елми китабханалара методики рәһбәрлик системинин формалашмасы 20-чи илләрин икинчи јарысына тәсадүф едир. Илк методики тәшкилати ишләр елми китабханаларынын фәалијјәтини истигамәтләндирмәк мәгсәдилә 1927-чи илдә Азәрбајчан Дөвләт Үмуми Китабханасы тәрәфиндән һәја-

та кечирилмәјә башламышдыр. Бу мәгсәдлә китабхана 20-чи илләрин сонунда елми китабханаларын фәалијјәтинин тәкмилләшдирилмәсинә јөнәлмиш методики төвсијәләрин тәртибинә башламышдыр. Белә ки, 1928-1931-чи илләр әрзиндә Дөвләт Үмуми Китабханасы тәрәфиндән "Елми китабханаларда мәсләһәт библиографија апаратынын тәшкили", "Елми китабханаларда өлкәшүнаслыг ишләри", "Елми китабханаларда китабханаларарасы абонементин тәшкили" вә с. мөвзулары да әсаслы методик төвсијәләр ишләниб мүвафиг китабханалара көндәрилмишдир. Елми китабханалара методики рәһбәрлик ишини сәмәрәли тәшкил етмәк мәгсәдилә 1930-чу илдә Азәрбајчан Дөвләт Үмуми Китабханасынын штатында хүсуси тә'лиматчы вәзифәси дә нәзәрдә тутулмушду.8

Азәрбајчан Дөвләт Үмуми Китабханасынын елми китабханалара методики рәһбәрлик ишиндә һәјата кечирдији илк мүһүм күтләви тәдбир 1932-чи илин мај ајында тәшкил едилән Бакы Елми Китабхана ишчиләринин јығынчағы сајыла биләр. Јығынчагда һәмин дөврдә елми китабханаларын гаршысында дуран мүһүм мәсәләләрә даир фикир мүбадиләси едилди вә китабханаларын гаршысында дуран конкрет вәзифәләр мүәјјәнләшдирилди.

Јығынчаг елми китабханаларын фәалијјәтинин мәгсәдјөнлү истигамәтләндирилмәсини, өлкәнин дикәр китабханалары илә китабханаларарасы абонементин кенишләндирилмәсини, елми китабханаларын мадди-техники базасынын мөһкәмләндирилмәсинә елми-ичтимаијјәтин чәлб едилмәсини, елми-технники әдәбијјатын тәблиғинин кенишләндирилмәсини, елми библиографија ишләринин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәсини китабхана ишчиләринә төвсијә етди. Мүшавирәдә елми китабханаларын өлкәшүнаслыг библиографијасы истигамәтиндәки фәалијјәтинин тәкмилләшдирилмәси хүсуси мүзакирә објекти олду. Бу мәсәлә әтрафында дөврүн көркәмли тәдгигатчы алимләри Мәммәдәмин Әфәндизадә, профессор А.Багри, кәнч тәдгигатчылардан Фејзулла Гасымзадә, Мәлик Мәммәдзадә вә б. чыхыш едәрәк өлкәшүнаслыг ишләринин инкишафында китабханаларын ролундан бәһс етдиләр. Үмумијјәтлә, бу мүшавирә республиканын елми һәјатында вә хүсусән китабханачылыг саһәсиндә тәшкилати-методики ишләрин башланғычы кими гијмәтләндирилә биләр. Мүшавирәдә дөврүн көркәмли алим вә мүтәхәссисләри С. Мүмтаз, К.Әләкбәрли, Б.Чобанзадә, А.Тағызадә иштирак ет-

мишләр.[9]

30-чу илләрин икинчи јарысы Азәрбајҹанда китабханалара методики рәһбәрлик системинин формалашмасында олдугҹа әламәтдар бир дөвр олду. Бу илк нөвбәдә 1936-чы илин сентјабр ајында Азәрбајҹан Дөвләт Үмуми Китабханасынын нәздиндә китабханашүнаслыг кабинәсинин тәшкили илә әлагәдар иди.10 Әввәлләр бу кабинә китабхананын кичик бир отағында јерләширди. Сонралар она Бакы Халг Маарифи шө'бәсинин М.Горки адына Мәркәзи Сәјјар Китабхана фонду јанында кениш отаг ајрылмышды.

Гејд етмәк лазымдыр ки, бу кабинә Азәрбајҹанда китабханашүнаслыг вә библиографија саһәсиндә һәм дә дөвләт сәвијјәсиндә илк елми-методики мәркәз статусуна малик иди. Республика әһәмијјәтли елми-методики мәркәзин мејдана кәлмәси илк нөвбәдә, әһалијә китабхана хидмәтинин тәшкилати-методики мәсәләләрини идарә вә табечилијиндән асылы олмајараг Азәрбајҹанын бүтүн китабхана шәбәкәләри үчүн нәзәрдә тутулмуш төвсијәләрин һазырланмасы зәрурилијиндән ирәли кәлмиш, икинчиси бүтүн республика мигјасында фәалијјәт көстәрән мүхтәлиф китаөбхана шәбәкәләринин фәалијјәтинин әлагәләндирилмәси вә идарәләрарасы тәҹрүбә мүбадиләси механизми јаратмаг вәзифәсини гаршыја мәгсәд гојмушдур.

Китабханашүнаслыг кабинәси илк күндән өз фәалијјәтини методики мәктубларын, төвсијә вәсаитләринин, тә'лимат характерли мүхтәлиф сәнәдләрин һазырланмасы, нәшр едилмәси вә китабханаларын һәмин материалларла тә'мин едилмәсинә јөнәлтди.

Тәдгигат-ахтарыш заманы мүәјјән олмушдур ки, јалныз 1937-1938-чи илләрдә китабханашүнаслыг кабинәси тәрәфиндән 14 методики мәктуб, 9 тә'лимат вә учот-һесабат формасы, 5 әсаснамә вә үмуми һәҹми 60 чап вәрәгинә јахын мүхтәлиф методики вәсаит тәртиб едилмишдир.11 Китабханашүнаслыг кабинәсинин гаршысында республика китабханаларынын иш тәҹрүбәсини өјрәниб үмумиләшдирмәк вә габагҹыл иш тәҹрүбәсини јајмаг, китабханашүнаслыг вә библиографијаја даир методики мәктублар тәртиб едиб онлары республикамызын китабханаларына көндәрмәк, үмумијјәтлә, китабхана ишинә рәһбәрлик етмәк вәзифәси гојулмушдур.12

Методики кабинәнин фәалијјәтинин формалашмасында 1936-чы илдә Москвада кечирилмиш китабханашүнаслыг вә библиографијанын нәзәри мәсәләләринә һәср едилмиш Үмумиттифаг мүшавирәсинин тәшкилати-методики мәсәләләрин јени истигамәти бахымындан чох бөјүк әһәмијјәти олмушдур. 1937-1938-чи илләрдә Дөвләт Үмуми Китабханасынын китабханашүнаслыг кабинәсинин һәјата кечирдији тәдбирләрин әксәријјәти јухарыда көстәрдијимиз мүшавирәнин гәбул етдији төвсијәләрә әсасланырды. Кабинәдә тәшкил олунмуш китабханашүнаслыг вә библиографија фонду, онун фәалијјәтинин елми әсасларла дүзкүн тәшкил едилмәси методистләрин вә бүтүн китабхана ишчиләринин китабханашүнаслыг вә библиографија биликләринә јијәләнмәси үчүн һәртәрәфли шәраит јарадырды. Китабханашүнаслыг кабинәси тәкҹә 1938-чи илдә Бакы китабхана ишчиләри үчүн онларын ихтисасыны артырмаг мәгсәдилә 46 семинар, 6 мүһазирә, 1660-дан артыг мүхтәлиф сөһбәтләр вә мәсләһәтләр тәшкил етмишдир.13 Кечирилән тәдбирләрин әксәријјәти һәмин илләрдә олдугҹа актуал сајылан јени совет китабхана тәснифатынын јаранмасы илә әлагәдар актуал мәсәләләрә һәср едилирди.

Китабханашүнаслыг кабинәсиндә республиканын рајон вә кәнд китабханаларына көмәк мәгсәдилә китабханаларын мүасир вәзифәләринә, тарихи күнләрә вә еләҹә дә әдәбијјат тәблиғинә даир методики мәктублар тәртиб едилир вә рајон китабханаларына көндәрилирди. Белә ки, /1936-чы илдә/ методкабинә күтләви китабханалар үчүн 9 чап вәрәги һәҹминдә онлуг тәснифат ҹәдвәлини һазырлајыб нәшр етдирмишдир. Бундан әлавә кабинә 1937-1938-чи илләрдә 9 адда мүхтәлиф һесабат формалары, еләҹә дә "Кәнд китабханаларынын иши", "Күтләви китабханаларда охуҹулара хидмәт", "Күтләви китабхананын техникасы" вә с. методики вәсаитләри нәшр етдирмишди.14 Бунлардан башга методкабинәдә чалышан јүксәк ихтисаслы әмәкдашлардан Мирзәһәсән Рзагулузадә, Арон Лерман вә б. 1938-чи илдә јени тәшкил едилән китабханачылыг техникуму тәләбәләри вә гысамүддәтли ихтисасартырма курслары динләјиҹиләри үчүн китабханашүнаслыг вә библиографијанын ајры-ајры саһәләринә даир 58 чап вәрәги һәҹминдә мүхтәлиф материаллары рус дилиндән Азәрбајҹан дилинә тәрҹүмә етмишдиләр.

Бундан әлавә методкабинә илк фәалијјәти илләриндә республикамызда китабханачылыг саһәсиндә идарәчилик системинин формалашмасы, китабхана ишинин елми әсасларла тәшкили, онлара инзибати вә методики рәһбәрлик ишинин мүхтәлиф

14748

М. Ф. Ахун...
Азәрбајҹан Р...
Дөвләт КИТА...

механизм вə формаларынын тəкмиллəшдирилмəсинə даир бир сыра тə'лим—методик характерли мүһүм сəнəдлəр һазырламышды.

Бунларын ичəрисиндə “"ХМК-нын китабханачылыг идарəси һаггында Əсаснамə”, “Азəрбајҹан ССР рајон мəркəзи китабханалары һаггында мүвəггəти Əсаснамə”, “Азəрбајҹан ССР кəнд китабханалары һаггында мүвəггəти Əсаснамə”, “Күтлəви китабханалардан истифадə гајдалары”, елəҹə дə күтлəви китабхана ишчилəринин үч-дөрд ајлыг ихтисасартырма курсларынын програмы, китабханаларда учот вə һесабат формалары вə с. сəнəдлəр билаваситə Азəрбајҹан ССР Халг Маариф Комиссарлығынын сифариши илə методкабинə тəрəфиндəн һазырланмышды.

1936-1938-ҹи иллəрдə совет китабханашүнаслығы нəзəријјəсиндə əн актуал мəсəлəлəрдəн бири јени тəснифат системинин јарадылмасы иди. Бу тəснифатын гурулушу вə тəртиби принсиплəри əтрафында өлкəнин (кечмиш Иттифагын) демəк олар ки, бүтүн мəркəзи шəһəрлəриндə кениш мүшавирəлəр, семинарлар, нəзəри конфранслар вə дискуссијалар тəшкил едилирди.

1937-ҹи ил апрел ајында китабханашшүнаслыг кабинəси јени китабхана тəснифатынын јарадылмасы мəсəлəлəринə һəср едилмиш Үмумбакы конфрансы кечирди. Консрансда 150-јə јахын китабхана ишчиси иштирак едирди. Чыхыш едəнлəрдəн М.Һ.Рзагулузадə. Һ.Тағыјев, А.Лерман, Ј.Закалинскаја вə башгалары јени китабхана-библиографија тəснифат системинин јарадылмасынын нəзəри, методики вə тəшкилати мəсəлəлəринə даир бир сыра тəклифлəр ирəли сүрдүлəр.

Тəəссүфлə гејд етмəк лазымдыр ки, китабханашүнаслыг кабинəсинин һазырладығы методики материалларын јалныз чох ҹүзи бир һиссəси нəшр едилирди. Бунлардан 1936-чы илдə Азəрбајҹан Дөвлəт Китаб Палатасы илə бирликдə һазырланмыш вə нəшр едилмиш “Китабларын онлуг тəснифаты”, (тəртиб едəни: А.Лерман) вəсаитини, 1938-ҹи илдə М.Һ.Рзагулузадəнин тəртиб етдији “Онлуг классификасија (күтлəви китабханалар үчүн) вə дикəр јазылары көстəрмəк олар ки, бу да нəшрə һазырланан материалларын вə сəнəдлəрин 10-15 %-ни тəшкил едирди. Буна бахмајараг кабинəнин методики материаллары макинада чохалдылыб рајонлара көндəрилир, Дөвлəт Үмуми Китабханасында кечирилəн ихтисасартырма курслары вə мүшавирəлəрдə кениш истифадə едилирди. 1939-чу илин əввəллəриндə китабханашүнаслыг кабинəси Дөвлəт Үмуми Китабханасындан алыныб Азəрбајҹан Халг Маариф Комиссарлығынын сəрəнчамына верилди.15

Гејд етмəк лазымдыр ки, бир сыра нəшрлəрдə вə о ҹүмлəдəн профессор А.Хəлəфовун “Азəрбајҹанда китабхана ишинин тарихи” монографијасында бу факт бирмə'налы, мəнфи һал кими гијмəтлəндирилир. Əсəрдə көстəрилир ки, “Китабханашүнаслыг кабинəсинин Халг Маариф Комиссарлығынын сəрəнҹамына верилмəси вə орада кабинəјə јени саһəлəр үзрə ишлəрин апарылмасынын тапшырылмасы бу ишə гисмəн дə олса мане олур... Бурада о өз фəалијјəтини кенишлəндирə билмəди вə 1940-чы илдə исə өз фəалијјəтини тамамилə дајандырды.”16

Бу фикирлə, əлбəттə, гисмəн разылашмагла јанашы, гејд етмəлијик ки, китабханашүнаслыг кабинəсинин билаваситə Халг Маариф Комиссарлығы кими олдугҹа нүфузлу бир дөвлəт тəшкилатынын сəрəнҹамына верилмəси илк дөврлəрдə өз мүсбəт ролуну вə тə'сирини көстəрди. Белə ки, кабинəнин нүфузу, онун статусу, һүгуг вə вəзифəлəри артды, тə'сир вə тəтбиг даирəси хејли кенишлəнди, кабинə һазырладығы төвсијəлəрин, тə'лиматларын, дикəр методики материалларын тəблиғи вə тəтбиги үчүн кениш имканлар əлдə едилди.

Халг Маариф Комиссарлығынын нəздиндə фəалијјəт көстəрəн китабханашүнаслыг кабинəсинин əн мүһүм тəдбирлəриндəн бири 1939-чу ил мај ајынын 10-да кечирилəн китабхана ишчилəринин Үмумбакы мүшавирəси олду. Мүшавирəдə 500-дəн артыг китабхана ишчиси, о ҹүмлəдəн Азəрбајҹан К(б)П Бакы Комитəсинин, Халг Маариф Комиссарлығынын, дикəр комиссарлыгларын, елəҹə дə Бакы шəһəриуbу рајон партија вə совет тəшкилатларынын мəс'ул ишчилəри иштирак едирдилəр.17 Мүшавирəдə əсасəн партијанын XVIII гурултајынын гəрарлары вə китабханаларын вəзифəлəриндəн данышылды, китабхана ишинə методики рəһбəрлијин тəкмиллəшдирилмəси, китабханачыларын нəзəри вə сијаси һазырлығынын артырылмасы мəсəлəлəринə кениш јер верилди вə бу саһəдə əмəли тəдбирлəр нəзəрдə тутулду.

1940-чы илдə китабханашүнаслыг кабинəси Азəрбајҹан ССР Халг Маариф Комиссарлығы нəздиндə сијаси-маариф ишлəри идарəсинин нəздиндə фəалијјəт көстəрмəјə башлады.

Гејд етмəлијик ки, истəр Үмуми Китабхананын нəздиндə, истəрсə дə ХМК нəздиндə фəалијјəт көстəрдији мүддəтдə кабинə илк елми-методики мəркəз кими хејли иш көрмүш, китабханашүнаслығын елми əсасларынын формалашмасында, китабхана-

чыгыг иши саһәсиндә һүгуги-норматив характерли сәнәдләрин һазырланмасында, габагчыл китабханаларын фәалијјәтинин үмумиләшдирилмәсиндә вә китабхана ишләринин нәзәри вә пешә биликләринин артырылмасында әһәмијјәтли рол оојнамышдыр. 20-чи илләрин сону вә 30-чу илләрин әввәлләриндә Азәрбајчанда елми-техники китабхана шәбәкәси сүр'әтлә кенишләнирди. Артыг 1934-чү илдә республикамызда 57.026 нүсхә китаб фондуна малик олан 51 техники китабхана вар иди. Бу китабханалардан 43-ү Бакыда, галанлары исә Азәрбајчанын рајонларында јерләширди. Техники китабханалар бу дөврдә ајры-ајры мүәссисәләрдә, мә'дәнләрдә, фабрик вә заводларда 34 сәјјар мәнтәгә јаратмышды.[18]

Шүбһәсиз ки, бу дөврдә республикада инкишаф едән техники китабханалар шәбәкәсинин әсасыны нефт сәнаједи китабханалары тәшкил едирди. 1932-чи ил феврал ајында "Азәрнефт" бирлијинин нәздиндә "Истеһсалат-техники тәблиғат идарәси" јарадылыр вә бу идарәнин тәркибинә техника еви илә јанашы мәркәзи техники китабхана дахил едилир. Бу китабхананын әсасы 1923-чү илдә Азәрнефтин мәркәзи идарәсинин "Нефтчиләр" клубу јанында гојулмушду. Илк дөврләрдә китабхана анчаг клубун үзвләринә хидмәт едирди вә чәми 300 нәфәр охучусу варды. 1930-чу илдә "Нефтчиләр" клубунун фәалијјәти дајандырылдыгдан сонра бу китабхана јенидән "Азәрнефт"ин сәрәнчамына верилир вә бу илләрдә о, Мәркәзи Техники Китабхана адландырылыр. 1930-чу илдә китабхананын артыг 12 ишчиси вар иди.[19]

Гејд етмәк лазымдыр ки, 30-чу илләрдә республикамызда елми—техники китабханалар шәбәкәсинин сүр'әтли инкишафы вә еләчә дә "Азәрнефт" бирлији нәздиндә о дөврүн ән ири китабханасы - Мәркәзи Техники Китабханасынын формалашмасы республикада билаваситә елми-техники китабханалара методики рәһбәрлик едән јени мәркәзин мејдана кәлмәси илә әлверишли шәраит јаратмышды.

30-чу илләрдә Азәрбајчанда елми-техники китабхана шәбәкәси халг тәсәррүфатынын мүхтәлиф саһәләриндә чалышан ишчиләрә китабхана-библиографија хидмәти көстәрирди. О, инкишаф едиб кенишләндикчә өзүнәмәхсус спесифик иш үсуллары формалашмаға башлады. Бу өзүнәмәхсуслуг шәбәкәнин рәнкарәнклијиндә, фондун формалашмасы хүсусијјәтләриндә вә фәрди хидмәт ишинин кенишләндирилмәсиндә өзүнү бүрузә верирди. Белә ки, елми-тәдгигат институтларынын, лајиһә вә конструктор тәшкилатларынын, завод, фабрик, нефтчыхарма идарәләринин, сәнаје комбинатларынын, тикинти тәшкилатларынын, депо вә дәмир јолу идарәләринин нәздиндә мүәссисә китабханалары бу шө'бә дахилиндә јарадылыр вә фәалијјәт көстәрирдиләр.

Мәһз бу сәбәбләрдән 30-чу илләрдә Азәрбајчанда елми-техники китабханалар шәбәкәсинә методики мәркәз функсијасыны һәјата кечирән јени китабхана-библиографија мәркәзи формалашмаға башлады ки, бу да "Азәрнефт" бирлијинин Мәркәзи Техники Китабханасы иди.

Мәркәзи Техники Китабхана формал олараг нефт сәнаједи ишчиләринин мәркәзи китабханасы адландырылмасына бахмајараг, онун методики фәалијјәти илдән-илә кенишләнмишди вә дикәр сәнаје саһәләринин китабханаларыны да өзүндә бирләшдирирди. 1935-чи илдән јени штатларын, хүсусилә 2 (ики) методист вә 2 (ики) тә'лиматчы штатынын верилмәси китабхананын фәалијјәтиндә тәшкилати-методики ишин чанланмасына сәбәб олду.[20]

1936-1940-чы илләрдә Мәркәзи Техники Китабхана өз методики фәалијјәтини биринчи нөвбәдә истеһсалат коллективләриндә охучулара хидмәт едән китабханаларын ишинин јахшылашдырылмасына јөнәлдилтмишди. Бу бахымдан Мәркәзи Китабханада һазырланан вә техники китабханалара көндәрилән тә'лимат-методики мәктублар вә материаллар әсасән сәнаје мүәссисәләри китабханаларында јени техниканын вә габагчыл технолокијанын тәтбигинә даир төвсијәләрдән ибарәт олурду.

1936-1940-чы илләрдә Мәркәзи Техники Китабхана тәрәфиндән јерләрә 14 методики төвсијә, 10 тә'лимат, 4 учот-һесабат формасы, 86 габагчыл техникаја даир әдәбијјат сијаһысы көндәрилмишдир.[21]

30-чу илләрдә сәнаје мүәссисәләри арасында сосиализм јарышынын тәшкили чох кениш вүс'әт алмышды. Мүәссисәләрарасы сосиализм јарышларында китабханалар да фәал иштирак едирди. Сәнаје мүәссисәләри китабханалары арасында јарышын мүтәшәккил апарылмасы үчүн Мәркәзи Техники Китабхана 1936-чы илдә 2 иллик хүсуси програм вә јарышын шәртләрини һазырламышдыр ки, орада техники китабханаларын бүтүн иш саһәләри вә фәалијјәти өз әксини тапмышдыр.

Програма китабханаларарасы јарышын әсас шәртләри, оху-

чулара китаб верилишинин артырылмасы, јени фәһлә охучу групларынын китабханалара чәлб едилмәси, нефт мә'дәнләриндә сәјјар фондларын вә китаб верилиши мәнтәгәләринин тәшкили вә с. мәсәләләр дахил едилмишдир. Јарышын мүтәшәккиллији илә әлагәдар Мәркәзи Техники Китабхана ичласлар чағырыр, китабханачылары кечмиш Иттифаг техники китабханаларынын фәалијјәтини әкс етдирән јени материалларла таныш едир, онлар үчүн ичмаллар кечирир, әдәбијјат сәргиләри вә дикәр нүмунәләрлә таныш едирдиләр.

30-чу илләрин 2-чи јарысында техники китабханалара методики рәһбәрлик системи илә Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларына методики рәһбәрлик системләри арасында гаршылыглы әлагә јаранмыр вә бу иш 1941-чи ил Бөјүк Вәтән мүһарибәсинә гәдәр олдугча сәмәрәли сурәтдә һәјата кечирилир. Техники вә Һәмкарлар Иттифаглары китабханаларына методики рәһбәрлик системинин әлагәләндирилмәси әсасән ашағыдакы истигамәтләрдә һәјата кечирилирди:

Белә ки, АҺИШ-ин нәздиндәки китабхана ишинә даир методики бүро вә Мәркәзи Техники Китабхана ајры-ајры истеһсалат коллективләринә китабхана хидмәтинин ваһид планыны тәртиб едир, биркә китабхана шуралары тәшкил едир, охучулар гаршысында биркә һесабатлар тәшкил едирдиләр. Китабханаларда һәмчинин бир сыра күтләви тәдбирләр гаршылыглы әлагәләндирмә јолу илә һәјата кечирилирди.

Китабхана китабыны истеһсалат саһәләринә, билаваситә фәһләләрә, мүһәндис-техники ишчиләрә јахынлашдырмаг мәгсәдилә Һәмкарлар Иттифагы китабханалары техники китабханаларла бирликдә сехләрдә, лабораторијаларда, шө'бә вә бүроларда филиаллар вә китаб верилиши мәнтәгәләриндә ишин тәшкилинә даир төвсијә вә көстәришләрин тәртиби вә һазырланмасына кениш јер верилирди.

30-чу илләрин сонунда республикада тәһсил очаглары китабхана шәбәкәсинин инкишафы, сәһијјә вә тибб саһәләринә хидмәт едән китабханаларын артмасы бу саһәләрдә методики мәркәзләрин јаранмасы вә инкишафы үчүн әлверишли шәраит јаратды. Белә ки, 1940-чы илдә Дөвләт Республика Елми Тибб Китабханасынын тәшкили.22 Азәрбајчанда тибб китабханалары шәбәкәсинә методики рәһбәрлик системинин формалашмасынын башланғычы олду.

Һәмин дөврдә фәалијјәт көстәрән Азәрбајчан Дөвләт Университетинин әсаслы китабханасы, ССРИ ЕА Азәрбајчан филиалынын мәркәзи китабханасы да мүәјјән гәдәр өзләринин методики фәалијјәтләрини чанландырмаг тәшәббүсү көстәрирдиләр. Белә ки, АДУ-нун Елми Китабханасы али мәктәб китабханаларынын ишчиләри үчүн вахташыры ихтисасартырма курслары, семинарлар, һәр дәрс илинин јекунлары илә әлагәдар китабханаларын фәалијјәтини тәһлил едән мушавирәләр тәшкил едирди. Бу истигамәтдә мүәјјән ишләр ССРИ ЕА Азәрбајчан филиалы мәркәзи китабханасы тәрәфиндән дә көрүлүрдү. Лакин 30-чу илләрдә Азәрбајчанда ајры-ајры китабхана шәбәкәләри дахилиндә методики мәркәзләр системи формалашдырмаг үчүн лазыми тәшкилати ишләр апарылмырды вә нәтичәдә республикада китабхана ишинә даир саһәви методики мәркәзләрин формалашмасы зәиф иди. Бу да өз нөвбәсиндә әһалијә вә хүсусән халг тәсәррүфатынын мухтәлиф саһәләриндә чалышан мүтәхәссисләрә китабхана хидмәтинә мәнфи тә'сирини көстәрирди.

30-чу илләрин сонунда китабханалара методики рәһбәрлик ишинин мүһүм тәркиб һиссәси олан методики вәсаитләрин һазырланмасы саһәсиндә бир сыра ирәлиләјишләр нәзәрә чарпырды. Белә ки, јалныз 1938-1940-чы илләрдә Халг Маариф Комиссарлығынын Китабханашүнаслыг кабинәси тәрәфиндән 42 мин нүсхә илә "Онлуг классификасија"23, "Формулјарларын долдурулмасына даир инструксија"24, "Ушаг вә мәктәб китабханалары үчүн онлуг классификасијанын гысалдылмыш чәдвәли"25, еләчә дә бир чох јаддашлар, мулаһизәли каталоглар, бүллетенләр вә с. вәсаитләр һазырланмыш вә нәшр олунмушдур. 1941-чи илдә башланан мүһарибә бүтүн саһәләрдә олдуғу кими әһалијә китабхана хидмәти саһәсиндә дә јени вәзифәләри мүәјјәнләшдирди.

1941-чи илин сентјабр ајындан башлајараг Азәрбајчан ССР Халг Маариф Комиссарлығынын сијаси маариф ишләри идарәси бүтүн республикада китабханаларда рәһбәрлик ишини өз үзәринә көтүрмәклә бу ишә билаваситә рәһбәрлик етмәјә башлады. Бу мәгсәдлә 1941-чи илин октјабр-декабр ајларында методкабинә мүһарибә шәраитинин вәзифәләри илә әлагәдар ири шәһәрләрдә, рајон мәркәзләриндә китабхана ишчиләринин семинар мүшавирәләрини тәшкил етдиләр. 1941-чи илин сон үч ајы әрзиндә Бакы вә дикәр шәһәр вә рајонларда китабхана ишчиләринин 14 семинар мүшавирәси кечирилмишдир.26

Бу мүшавирәләр Бакы, Кировабад (Кәнчә), Губа, Нахчыван,

Степанакерт (Ханкәнди), Салјан, Нуха (Шәки), Хачмаз вә дикәр шәһәр вә рајонларда кечирилмишди. Методики мүшавирәләрдә китабханаларын гаршысында дуран вәзифәләр изаһ едилмәклә көрүләчәк ишләр һаггында конкрет көстәришләр верилир, китабхана ишинин јени шәраитлә әлагәдар вәзифәләри мүәјјәнләшдирилирди. Мүшавирәләрдә китабхана шәбәкәсинин сабит сахланылмасы, мүһарибә илә әлагәдар китабханаларын бағланмасы һалларынын гаршысынын алынмасы мәсәләләринә дә чидди диггәт јетирилирди.

Мүһарибәнин илк дөврүндә китабханалара рәһбәрлик едән методики органлар вә хүсусән Халг Маариф Клмиссарлығынын сијаси-маариф ишләри идарәси китабханалары илк нөвбәдә ашағыдакы вәзифәләрин јеринә јетирилмәсинә истигамәтләндирирди:

1. Зәһмәткешләрә вәтәнпәрвәрлик һиссләрини ашыламаг, халгымызын гәһрәман кечмишинә, ордунун һәрби мүвәффәгијјәтләринә, чәбһәдә вә архада көстәрилән гәһрәманлыглара даир әдәбијјат тәблиғ етмәк;

2. Әһалијә һәрби биликләрә јијәләнмәкдә көмәк етмәк вә һәрби мүдафиә әдәбијјатыны кениш сурәтдә јајмаг;

3. Халг тәсәррүфатынын, мүдафиә сәнајесинин инкишаф етдирилмәсинә, әһалијә јени ислаһат ихтисасларынын өјрәдилмәсиндә һәртәрәфли көмәк етмәк.

Гејд етмәк лазымдыр ки, Халг Маариф Комиссарлығынын методкабинәси китабханалар гаршысында јалныз вәзифәләри мүәјјәнләшдирмир, ејни заманда онларын һәјата кечирилмәси үчүн китабханалара конкрет тәшкилати-методики көмәклик дә көстәрирди. Бу мәгсәдлә методкабинәнин әмәкдашлары тез-тез китабханалара кедир, китабхана ишчиләри вә охучуларла көрүшләр кечирир, әмәли көмәклик көстәрирдиләр.

Мүһарибәнин илк дөврләриндә ХМК-нын методкабинәсинин һәјата кечирдији ән мүһүм тәдбирләрдән бири китабханаларда охучулар үчүн тәшкил едилән мүһазирәләр иди. Мүһазирәләрә илк нөвбәдә габагчыл мүәллимләр, тәблиғатчылар вә дикәр мүтәхәссисләр чәлб едилирдиләр. Мүһазирәләрин мөвзулары бир гајда олараг халгымызын гәһрәман кечмиши, Азәрбајчан кәнчләринин Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндә иштиракы, вәтәнпәрвәрлик, чәбһә гәләбәләри вә б. мөвзулара һәср едилирди.

Методкабинәнин мүһарибә илләриндә һәјата кечирдији тәшкилати-методики тәдбирләрин ән бөјүк сәмәрәси ондан ибарәт олду ки, бу дөврдә, хүсусән мүһарибәнин илк илләриндә республикада китабханаларын бағланмасы просесинин гаршысы алынды вә артыг 1943-чү илин икинчи јарысында китабхана шәбәкәләринин бәрпасына башланылды.

Сонралар күтләви китабханаларын фондларынын јени әдәбијјатларла тәкмилләшдирилмәсиндә, Бакы госпиталларында китабханаларын тәблиғат-тәшвигат вә мәдәни-күтләви фәалијјәтинин тәшкилиндә методкабинәнин тәшкилатчылыг фәалијјәти даһа кениш олмушдур. Гејд етмәк лазымдыр ки, мүһарибә илләриндә методики фәалијјәтин ән мүһүм хүсусијјәтләриндән бири дә бу ишә бир чох габагчыл китабханаларын вә китабхана ишчиләринин чәлб олунмасындан ибарәт олмушдур. Белә ки, 1943-1945-чи илләрдә бүтүн Бакы шәһәринин ири китабханалары рајон вә кәнд китабханаларыны һамилијә көтүрмүшдүләр вә онлара мүмкүн гәдәр тәшкилати-методики көмәклик көстәрирдиләр. Мәсәлән, Бакы Мәркәзи Шәһәр Китабханасы (кечмиш В.И.Ленин адына китабхана), М.Ә.Сабир адына китабхана, Луначарски адына китабхана вә б. шәһәр китабханалары Кировабад (Кәнчә), Исмајыллы, Газах, Шамхор, Әли Бајрамлы, Сабирабад, Губа, Салјан рајон китабханаларыны һамилијә көтүрмүшдүләр. М.Әзизбәјов адына китабхана Бакынын әтраф рајонларынын китабханаларына методики јардым көстәрирди.27

Бу иш өзүнү илк нөвбәдә рајон китабханалары үчүн мүһарибә мөвзулары илә әлагәдар төвсијә сијаһыларынын тәртибиндә мүһаризә мөвзуларынын мүәјјәнләшдирилмәсиндә, һәрби биликләрин тәблиғиндә, һәрби мөвзуларла әлагәдар әдәбијјатын комплектләшдирилмәсиндә, һәрби вәтәнпәрвәрлик мөвзуларына һәср едилмиш мәдәни-күтләви тәдбирләрин тәшкилинә даир методики төвсијәләрин һазырланыб јерләрә көндәрилмәсиндә өзүнү бүрузә верирди.

Мүһарибә әлилләриндә республиканын дикәр ири китабханалары, хүсусән М.Ф.Ахундов адына Дөвләт Китабханасы вә Губкин адына Һәмкарлар Иттифагы Мәркәзи Китабханасы да методики фәалијјәтини билаваситә мүһарибә мөвзуларына ујғун истигамәтдә һәјата кечирирдиләр. Белә ки, јалныз 1943-чү илдә Дөвләт Китабханасы рајон китабханалары үчүн Вәтән мүһарибәси мөвзусунда 33 төвсијә сијаһысы тәртиб етмишди.28

Китабхана әдәбијјат тәблиғини, хүсусилә дә һәрби мүдафиә, техника вә һәрби иш вә с. мөвзуларда китаб тәблиғини кенишләндирмәк мәгсәдилә 1943-чү илдән башлајараг китабхана ишчиләри үчүн ајда бир дәфә јени әдәбијјата бахыш кечирирди.

Бундан әлавә Бакы шәһәри китабхана ишчиләри үчүн һәфтәдә бир дәфә кечирилән јени әдәбијјатын ичмалы онларын пешә вә үмуми инкишафында үмуми рол ојнајырды.29

Губкин адына Мәркәзи Китабхана исә Һәмкарлар Иттифагы китабханалары үчүн әдәбијјат сијаһылары, мүталиә планлары, методики мәктублар, иш планларынын формалары вә методики тә'лиматландырма иши һәјата кечирирди. Мүнтәзәм олараг китабхана ишчиләри шәбәкәјә дахил олан дикәр китабханалара е'зам едилир, мүһарибә мөвзусуна һәср едилмиш каталог, картотека тәртиб етмәк, фонду гајдаја салмаг, тәсвир, тәснифләшдирмә вә с. ишләрдә көмәк көстәрирдиләр. Бундан әлавә, мәркәзи китабханада вахташыры Һәмкарлар Иттифагы китабхана ишчиләринин мүшавирә вә семинарлары да тәшкил едилирди.30

1943-чү илдән Республика Халг Маариф Комиссарлығынын сијаси-маариф ишләри идарәси рајон вә кәнд китабханаларына методики рәһбәрлик ишини хејли күчләндирмәјә башлады. Беләки, идарәнин китабхана бөлмәси кәнд рајонларында китабхана ишинин вәзијјәтини өјрәниб үмумиләшдирмәк мәгсәдилә тәчрүбәли китабханачылардан ибарәт хүсуси бригада тәшкил едиб јерләрә көндәрди. Бригадаја көркәмли китабханачылардан Һ.Тағыјев, С.Рәһимзадә, Ә.Әлијев, Һ.Рзагулијев, Б.Шулман вә б. дахил идиләр. Бригада иктабхана ишинин вәзијјәтини өјрәнмәклә јанашы, јерләрдә зона мүшавирәләри кечирир, китабханаларын мүһарибә шәраитиндә нөвбәти вәзифәләрини мүәјјәнләшдирир, әмәли тәдбирләрин һәјата кечирилмәсиндә онлара көмәк едирдиләр.31

1944-чү илдә Бакыда мәктәб вә ушаг китабханалары ишчиләринин мүшавирәси кечирилди. Мүшавирә мүһарибә илләриндә вәзифәләри һәртәрәфли тәһлил етмәклә онун кәләчәк истигамәтләрини мүәјјәнләшдирди вә кәнч охучулара китабхана хидмәтини јахшылашдырмаг һаггында кениш програм гәбул етди.32

Бу програмын һәјата кечирилмәси нәтичәсиндә республика вә хүсусән Бакы шәһәр китабханаларында ушаг вә кәнч охучуларын китабханалара чәлб олунмасы, онлар үчүн мүһарибә мөвзусунда әдәби-бәдии кечәләр, сәһәрчикләр, учадан охулар вә бәдии гираәтләрин тәшкили ишиндә хејли чанланма вар иди.

Беләликлә, Азәрбајчанда китабханалара методики рәһбәрлик иши Бөјүк Вәтән мүһарибәси илләриндә кејфијјәтчә јени форма вә мәзмуна малик олмагла, методики мәркәзләрин фәалијјәти китабханаларын ишинин мүһарибә шәраитинин тәләбләринә ујғун шәкилдә апарылмасына истигамәт вермиш вә ајры-ајры китабханалара әмәли-методики көмәклик көстәрилмәси ардычыл олараг һәјата кечирилмишди.

Нәтичә е'тибарилә гејд етмәк лазымдыр ки, 1918-1945-чи илләр Азәрбајчанда китабхана иши саһәсиндә методики фәалијјәтин мејдана кәлмәси вә инкишафы илә әламәтдардыр. Республикада китабханаларын методики рәһбәрлик ишинин тәшкили саһәсиндә илк вә мүһүм тәдбир 1919-чу илдә Азәрбајчан Демократик Республикасы дөврүндә БДУ-нун Елми китабханасынын тәшкили олмушдур. Сонралар совет һакимијјәти илләриндә республикада китабхана шәбәкәсинин инкишафы саһәви методики мәркәзләрин јаранмасына сәбәб олмушдур.

1920-1940-чы илләрдә республикада мүхтәлиф китабхана шәбәкәләри инкишаф етдикчә онлара методики рәһбәрлик фәалијјәти дә кенишләнмиш вә пешекарлыг бахымындан тәкмилләшмишдир. Хүсусән һәмин дөврдә китабхана ишинин үмдә мәсәләләринә һәср едилмиш илк методики вәсаитләрин мејдана кәлмәси Азәрбајчанда китабханашүнаслыг фикринин формалашмасы үчүн зәмин јаратмышдыр. Лакин гејд етмәлијик ки, бүтүн мүвәффәгијјәтләрә бахмајараг бу дөвр республикада китабханачылыг саһәсиндә, сырф елми-методики ишин апарылмасы дәрин елми характер дашынмаса вә системли фәалијјәт кими тәшәккүл тапмаса да, китабханалара методики рәһбәрлијин јаранмасы вә формалашмаға башладығы бир дөвр кими гијмәтләндирилмәлидир.

ӘДӘБИЈЈАТ

1. АРМДА. Ф. 1114, с.1., иш 614, в.8.
2. АРМДА. Ф. 1114, с.1., иш 614, б.14, в.6.
3. Јенә орада, в. 8.
4. Охучуларын китаблар һаггында тәнгид вә мүлаһизәләри // Һәмкарлар Иттифагы. - 1928. -N 23-24 (95-96). -С. 27-28.
5. АРМДА. Ф. 1114. -с.1. -иш. 612. -в.4; иш. 614. -в. 2-3.
6. Мүлаһизәли каталог. - N1. -Б. , АҺИШ, 1929. - 80 с.
7. Книги из Англии, Португалии, Польши //Бак.раб. - 1932. - 21 апреля.
8. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајчан Дөвләт Китабханасынын архиви. Иш 78, бағлы 12, в. 2 -3.
9. Јенә орада. -В. 4-6.
10. АРМДА. Ф.57, Иш. 1313. В. 1-5.
11. Һесабламалар мүәллиф тәрәфиндән АРМДА сәнәдләри әсасында апарылмышдыр.

12. Хәләфов А.А. Азәрбајҹанда китабхана ишинин тарихи. -Б.: Азәрнәшр, 1974. -С. 72.

13. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајҹан Республикасы Дөвләт Китабханасынын архиви. Ф.1. Иш 5 а, В. 197-198

14. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајҹан Республика Дөвләт Китабханасынын архиви. Ф.1. Иш 5 а, В. 197-198.

15. Хәләфов А.А. Азәрбајҹанда китабхана ишинин тарихи. -Б.: Азәрнәшр, 1974. -С7 73-74.

16. Јенә орда. -С. 74.

17. Коммунист. -1939. - 12 мај.

18. Хәләфов А.А. Азәрбајҹанда китабхана ишинин тарихи. -Б., 1974. -С. 77.

19. Јенә орада. -С. 78.

20. АРМДА. Ф. 1637, оп. 4, св. 337, С. 254-255.

21. Республика Елми-Техники Китабханасынын архиви. 1935-1940-ҹы ил һесабатлары. С.37.

22. Исмаилов Н.И. Развитие, современное состояние и пути совершенствования региональных библиотечно-библиографических ресурсов по медицине: /Автореферат/. -Б., 1987. -С. 10.

23. Рзагулузадә М.Һ. Онлуг классификасија /кичик китабханалар үчүн/. -Б., 1938. -12с.

24. Формулјарларын долдурулмасына даир инструксија. -Б., 1938. - 13 с.

25. Ушаг вә мәктәб китабханалары үчүн онлуг классификасијанын гысалдылмыш ҹәдвәли /Троповски Л.Н. үзрә/. - Б., ХМК, 1940. -15с.

26. Коммунист. -1941. -24 декабр.

27. Бакы Мәркәзи шәһәр китабханасынын архиви. Ф.1.С.1. Иш 30, в 29.

28. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасынын архиви. Ф.1. Иш. 24, в. 5.

29. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајҹан Дөвләт Китабханасынын архиви. Ф.1,Иш. 24, в. 5.

30. Гулијев Т. Азәрбајҹанда китабхана иши. - Б., 1986.-С.44.

31. Хәләфов А. Азәрбајҹанда китабхана ишинин тарихи. - Б., 1974. -С. 116-117.

32. Бакинский рабочий. - 1944. - 8 октјабр.